

րութեան դէմ: Այս պայքարը ընթանում էր համընթաց այն քաղաքական ու տնտեսական հարստահարութեան, որին ենթարկում էր կաթողիկէ բնակչութիւնը օտար՝ պարսկական իշխանութիւնների կողմից:

Նախիջեանի հայ դոմինիկեանները զգալի վաստակ ունեցան Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ հաստատուող քաղաքական յարաբերութիւններում: Նրանցից շատերը բազմիցս դիւանագիտական ծառայութիւններ մատուցեցին ինչպէս Պարսկաստանի Շահերին, այնպէս էլ եւրոպական թագաւորներին՝ յատկապէս հակաթուրքական կռաւիցիայի ստեղծման գործում: Սակայն սա չէր արւում առանց տեսնելու Հայաստանի տեղն ու դերը այդ յարաբերութիւններում, գլխաւոր նպատակը Հայաստանի ազատագրումն էր Օսմանեան Թուրքիայի տիրապետութիւնից: Օրինակ հակաթուրքական կռաւիցիայի ստեղծման գործով Հոռմում, Փարիզում, Վենետիկում, Ֆրանկոնիայում դեգերող դոմինիկեան հայրեր Ազարիան ու Անտոն Ապրակունցին 1674 թ. փետրուարի 10-ի նամակով Հաւատասփիւռ ժողովի քարտուղարին գրում էին, թէ իրենք դիմեցին պապին, որ նամակ գրէ Պարսից Շահին, որպէսզի նա էլ պատերազմի դուրս գայ օսմանների դէմ ոչ միայն ի շահ Հայոց, այլ նաեւ ամենայն քրիստոնէից: Պապից առայժմ պատասխան չստանալով, դիմում են Հաւատասփիւռին, որպէսզի վերջինիս միջնորդութեամբ նամակը գրուի, եւ որպէսզի բոլոր քրիստոնէայ թագաւորները դրանով ոգեւորուելով դուրս գան հասարակաց թշնամու դէմ¹:

Համաձայն նախիջեանի գաւառի հայ կաթողիկէ արքեպիսկոպոս Ազարիա Ֆրիտոնի 1601 թ. զեկուցագրի նախիջեանում կար մօտ 1780 տուն, կամ 19400 հոգի հայ կաթողիկէ բնակչութիւն, որ տեղաբաշխուած էր Ապարաներ, Ապրակունիս, Քոնսա, Սալթաղ, Խօշկաշէն, Մեծշէն, Գանձակ, Շահապունիք, Դարաղուշ եւ հարեան Մակուի շրջանի Կէծուկ եւ Արտազ գիւղերում: Արդէն XVII դարի սկզբում այս գիւղերից մի քանիսում հայ կաթողիկէ բնակչութեան կողքին յայտնուել էր փոքրաթիւ մահմեդական (հիմնականում թուրքալեզու) բնակչութիւն²:

1 SC Armeni, vol. 2, f. 264.

2 Ազարիա Ֆրիտոնի զեկուցագրի վերջին, գիտական հրատարակութիւնը տե՛ս «Ephemerides carmelitae», annus XI, 1960, Roma, pp. 416-449.